Jednoduchá, tříprstá harmonizace pro ADHD děti

PhDr. Mgr. Jeroným Klimeš, Ph.D. 2021-08-29 (http://noty.klimes.us)

Velkým problémem hudební výchovy na základních uměleckých školách je, že po jejich absolvování často děti neumějí doprovodit písně z Já písnička, tzn. melodickou linku s kytarovými značkami. Navíc děti s ADHD mají problém s přemírou informací. Proto jsem sepsal tento velmi jednoduchý návod, jak obstojně harmonizovat písně podle akordických značek, aniž bychom museli do dětí nalít celého Kofroně, čili celou učebnici harmonie.

Čtení akordů

Předpokládejme, že děti umějí jen durové a molové stupnice, jejich akordy s obraty. Víc asi čekat nemůžeme. Osobně začínám s akordy od nejjednodušších skladeb - „Ovčáci? To je durový kvintakord. Když nevíš, co hraješ, tak si zkusíš zazpívat: Ov-čá-ci. Když to nejde, tak to není durový kvintakord.“ Víc nevysvětluji. Chci jen, aby si dítě zvyklo na to divné souloví.

ADHD a dyslektické děti mají stále problém s notami - moc řádek, chaos puntíku, proto čtení akordů jim to může usnadnit, že čtení not rozloží do několika stupňů.

Pierre-Paul Daneels: Ritournelle https://musescore.com/user/27549/scores/6154675

A) Určíme tvar akordu

Zapomeneme na noty, křížky i béčka. Opravdu nechceme po dítěti, aby přečetlo nějakou notu, ale napřed **určíme tvar akordu po bílých klávesách (kvint-, sext-, kvartsextakord, dačo čudného)**

Například v druhém taktu vidíme kvintakord, ale dítě vůbec neví jaký.

Následuje pochvala: Výborně kvintakord!

B) Přečteme jednu jedinou notu

Přečteme jednu jedinou notu a kolem ní obalíme tvar akordu (vznikne třeba G dur, 2. takt).

Dítě: „Prostřední je H.

Učitel: Tak kolem ní obal ten kvintakord.

...

Učitel: „Výborně!“ (druhá pochvala) Tak dodej černý klávesy.

C) Dodáme všechny béčka a křížky

Přidáme černé - křížek nahoru, béčko dolu.

Třetí pochvala a následují úvahy, co to je.

D) Určení kytarové značky, popř. dalších detailů

Zahrajeme jako akord, ne melodicky - „divný G dur - zmenšil se, takže je zmenšený“.

Učitel: „Napovím, nechybí tam nějaká nota?“ Tipujeme bloudíme.

E, ergo je to?

Zbytek E^7 - dole jsou Ovčáci a nahoře D je sedmá klávesa od E.

Učitel: „Tak si to tam napiš.“

Jakou to má tedy funkci?

Sedmička, tedy dominanta. (Zbytečně nekomplikujeme. O tonickém septakordu, E^{maj7} mluvíme, až když na něj přijde řeč.)

Samozřejmě, že na konci dítě neví nic víc, než tři noty „gis, h, d“, ale proces se rozdělil do tří kroků, mohou z toho být tři pochvaly, navíc se dítě naučí číst noty po akordických celcích.

Harmonizace tříprstých varhaníků

Učebnice harmonie jsou vždy dost tlusté knihy, proto i toto musíme zjednodušit pro dítě, pro které je i určování akordů oříšek. Překládaný postup je jednoduchý mechanický návod, jak získat obstojně znějící doprovod a neřešit při tom paralelní kvinty či citlivý tón. To je úkolem až následujících ročníků.

A) Klasický doprovod - levá hraje akordy v těsné harmonii a pravá ruka melodii - je sice jednoduchý, ale nezní moc dobře.

Dobře zní - levá pouze basovou linku, pravá hraje akordy s melodií.

Zelené prsty hrají basovou linku (basa). Modré hrají akordy(kytara). Červené melodii (trumpeta).

B) Klasická harmonizace začínala psát noty od generál basu, od basové linky nahoru, ale dnes musíme začínat od melodie a psát noty odshora dolu.

C) Klasická harmonizace měla čtyři hlasy. Zbytečný luxus - varhaníci opravdu vystačí s trojhlasem. Noty akordu přeci nemusejí zaznít naráz, mohou přicházet postupně.

Zásada jazzmanů: **Každá disonance zní dobře, když je přes oktávu, nebo alespoň v široké harmonii.**

Jak to jde, tlačíme harmonii z úzké do široké, tedy „falešné“ jazzové akordy vždy rozložíme na dva konsonantní - spodní hraje levá ruka, horní hraje pravá.

Přeci Cmaj7 je C dur a e moll. Pravá ruka by se měla vyhybat notě C, pokud to jde. Stejně tak levá ruka by měla raději ignorovat notu H, aby dole zněly jednotlivé noty C dur akordu a nahoře krásné konsonantní e moll.

Podobně G9 je G dur a d moll akord. V kapele proto basa hraje noty G dur akordu plus průchozí noty aj. Kytara má napsáno čisté d moll. Výsledkem je, že posluchač slyší „jazzové“ G^9.

Harmonizace tříprstých varhaníků

Potřebujeme jednoduchý až mechanický návod, jak naučit děti obstojně znějící doprovod melodie podle akordických značek, tedy třeba písní, co jsou ve sbornících Já písnička.

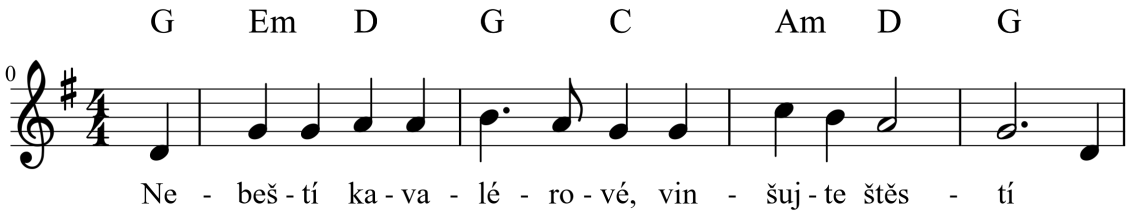

Jsou dva způsoby, ale dítě vždy učíme jen jeden. Druhý učíme později.

První způsob:

a) Od melodie dolu dopíšeme noty akordu podle akordických značek.

b) Vezmeme prostřední tón a hodíme ho o oktávu až dvě dolu.

Druhý způsob

a) Vezmeme tón melodie a obalíme ho nejbližšími notami daného akordu.

b) Vzniklý interval hodíme o oktávu dolu.

Vezměme si za příklad hned první notu G na akordu Em, který děti znají z nauky či ze stupnic.

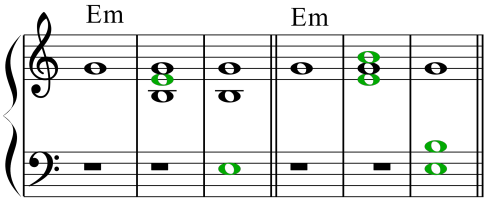

E moll akord jsou noty EGH. V melodii je G, tedy pod ně dopíšu EH. Prostřední je E, takže je strčím do levé ruky.

E moll akord jsou noty EGH. V melodii je G. Nad G je H. Pod G je E. Vznikla kvinta, kterou hodím do levé ruky

Poznámky:

U složitějších akordů (7, 9 ap.) vyberu variantu, která dobře zní a je v široké harmonii, tím se většinou vyhnu špatně znějícím místům.

Protože harmonizujeme jen ty noty, nad kterými je akordická značka (tzn. přízvučné doby) - vyhne se dítě u této písně klesajícímu citlivému tónu v druhém taktu, prostě žádné akordy na osminovou notu hrát nebude.

Podobně v posledním takt – G dur skončil na basové notě D, tak basovou linku rozvedeme do základního

tónu (D-H-G).

Aby v base neklesal citlivý tón, můžeme se mu takto vyhnout, ale jak jsem již řekl, v této fázi dětem nevysvětlujeme problémy citlivého tónu. Na to je čas. Teď jde o mechanický návod, jak rychle vytvořit doprovod. Divně znějící místa opravujeme spíše „návodem pro Beethoveny“ než další teorií.

Návod pro mladé Beethoveny

Zkoušíme různé možnosti a ruce něco hrají. Hlava to zcenzuruje: „Je to úplná blbost, nebo ne?“
Podle toho to zapíšeme či nezapíšeme do not. Nemusíme přeci zvěčnit všechny své blbé nápady.

Dvojhlas na blbečka

Zapomeneme na libé vedení druhého hlasu. Žádné paralelní sexty ap. Snažíme se spíše vše zjednodušit na co nejméně not - když se to špatně hraje, raději druhý hlas vypustíme.

Druhý hlas vytváříme tak, že při první metodě harmonizace se držíme této zásady:

Plandající a nudící se palec plácne notu z akordu při změně akordu - většinou tam, kde zrovna palec je.

U druhé metody dvojhlas na blbečka nepoužíváme, spíš jen varhaníci (či v kapele basa) při této metodě hrají nohama základní tón akordu.

Dvojhlas na blbečka tomu říkám proto, že se to označení líbí dětem. Přeci jenom je to návod pro ně, ne pro spolužáky z konzervatoře. Druhý důvod je ten, že takto vzniklý druhý hlas není moc melodický, ba naopak většinou vůbec netvoří souvislou melodii. Je to jen taková improvizovaná výplň, aby melodie s basou nezněla tak prázdně.

Dole to bručí

Dole na klávesnici se nedají hrát akordy, proto tam hrajeme jen izolovaný tón či oktávy. Nad tím už začínají znít kvinty, pak konsonanční a úplně nejvýše i disonantní akordy.

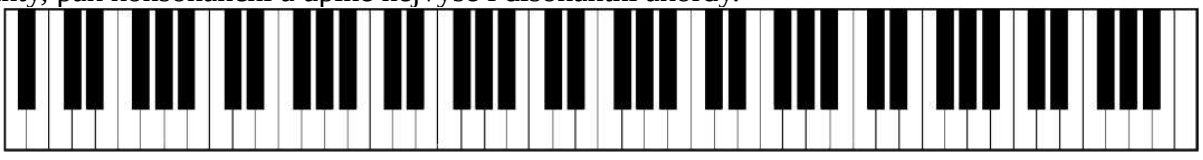

tón/oktáva, kvinta, konsonantní a disonantní akordy

Podle toho se rozhodnu pro první nebo druhý typ doprovodu

Hluboko - první způsob
Nahoře - druhý způsob (basa či varhanní pedál kopíruje akordické značky)

Složitější, široký způsob, jak vést druhý hlas

Když lidé a pastuškové ještě uměli zpívat do dvojhlasu, druhý hlas se vedl do tercie či sexty k melodii, ale pokud není skladba určená k zpěvu, druhé hlasy tlačíme do široké harmonie.

První verze je určená ke zpěvu do dvojhlasu. Druhá vychází z čtyřtónových akordů C a G^7, ze kterých vybíráme k melodii jen ty tóny z daného akordu, kde vznikne interval větší než tercie, popř. protipohyb. Takto vzniklý dvojhlas naučíme děti doprovodit ostinátním basem.

Doprovod ostinátním basem

Všichni víme, že ostinátní bas (basso ostinato) je otřepaný způsob doprovodu, jenže zní dobře, děti ho ještě neumějí, musejí se ho jednou naučit a je to vcelku mechanická záležitost. Navíc i dobří muzikanti, když vypadnou, tak návrat do ostinátního basu je první volbou, jak neztratit úplně půdu pod nohama a zachovat zdání, že mají vše pod kontrolou. Proč jím tedy nezačít?

První ukázka je vcelku důsledně uplatňovaný první způsob i mimo akordické značky, kdy během každé půlky taktu alespoň jednou zazní celý akord. Proto i tento trojhlas zní harmonicky sytě. Druhá ukázka je jednodušší ostinátní bas.

U ostinátního basu učíme děti jen dvě zásady:

A) Ubezpečíme se, že děti ví, co je v dané písni tonika a co dominanta („sedmička“), popř. jak se to ve skladbě mění při modulacích.

B) Tonika začíná prvním stupněm a doplňuje pátým. Tedy v C dur tón C střídá G.

C) Dominantu vždy začínám pátým stupněm a střídám prvním, tedy u G7 tón D střídá G. Je to tedy naopak než v tónice. Obě pravidla B i C se zachovávají, i když skladba moduluje.

D) Ostatní stupně nějak vycpeme jejich akordickými tóny, aby vznikla basová linka, která při pohledu ze ze dvou metrů připomíná melodii. U F dur akordu je tedy jedno, jestli tam dáme do basy F-A, nebo C-A, záleží kam to má dál pokračovat, aby to šlo dobře do ruky, popř. se to doplňovalo s melodií do plných akordů.

Závěr

U klavíru dlouho trvá, než dítě začne hrát své písně tak, aby to trochu znělo. Též improvizace předeher a doher není úplně triviální záležitost. Potřebujeme, aby děti rychle zažily pocit úspěchu. Prosím, netýrejme je složitými pravidly, ale naopak naučme je co nejjednodušší základ, aby jim ruce samy hrály asi jako Václavovi. Václav může při hraní klidně spát, protože totiž hraje jen třemi prsty. Koneckonců nikdo nebrání manželce, aby přidala i ty své tři. Pospí si oba dva v dokonalé jednotě.

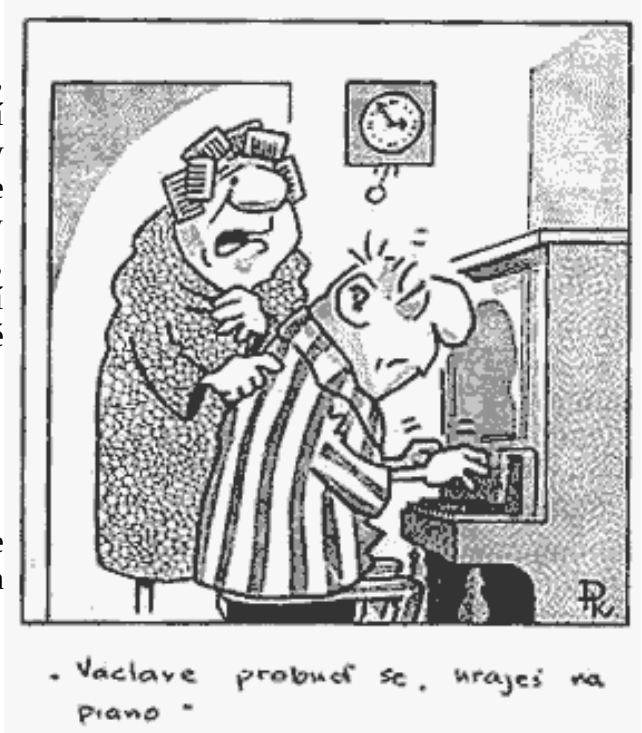

Václave, probuď se, hraješ na piano.

Příloha

Podle uvedených zásad tříprstých varhaníků následuje harmonizace České národní hymny - Wo ist mein Heim, mein Vaterland?